

KARATEPE RESTORASYON ÇALIŞMALARI (1952 — 1953)

Doç. Dr. Halet ÇAMBEL

Seyhan ili Kadirli ilçesinin ormanlık doğu bölgesinde, ilk olarak 1946 yılında açığa çıkarılıp ta ilim dünyasına tanıtılan (1) ve 1947 yılından itibaren kazılmasına başlanılan (2) Karatepe geç Hitit devri hudut kalesi harabesi çalışmaları, 1952 denberi nihai neşriyatta hazırlık mahiyetinde aydınlatıcı çalışmalar dışında, şimdilik kapanmış sayılmış ve müzecilikle ilgili restorasyon safhasına intikal ettirilmiş bulunmaktadır.

Karatepe'nin, daha ortaya çıkarıldığı ilk günlerdenberi, ilim dünyasına geniş bir alâka ve devamlı bir dikkat ve ehemmiyetle takip edilegeldiği malûmdur. Bu alâkanın asıl temeli, açığa çıkarılan iki iç kale kapısında mevcut olup ta, hiyeroglif hititçesinin nihai olarak çözülebilmesi içinde katı rolü oynayabilecek mahiyetteki fenike - hitit hiyeroglif bir bilinguis teşkil eden yazıtlarıyla, esas sıra ve tanzim şekilleri geniş ölçüde mahfuz bulunan büyük sayıdaki heykeltraşlık eserleri ve mimarî kalıntılardır (3).

(1) H. Th. Bossert ve Halet Çambel, Karatepe, yeni bir Etil harabesi (İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi yayınlarından) İstanbul 1946.

(2) H. Th. Bossert, B. Alkım, H. Çambel, N. Ongunsu ve I. Süzen, Karatepe kazıları. (Türk Tarih Kurumu yayınlarından) Ankara 1950 ve B. Alkım tarafından Belleten 1948'den itibaren kazı raporlarına bk.

Kazı, Türk Tarih Kurumu tarafından Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğünün ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesinin iştirakleriyle yapılmış, aynı fakültenin öğretim üyeleri tarafından yürütülmüştür.

(3) Yazıtlardan ve diğer malzemeden anlaşıldığına göre harabe, hükümet merkezi Adana ovasında bulunan Danuna'lar hükümdarı

KAZI SONUNDA HEYKELTRAŞLIK ESERLERİ VE YAZITLARIN DURUMU:

Kazı sonunda heykeltraşlık eserleri ve yazıtlar, muhafaza, hâl ve durumları bakımından şöyle bir manzara arz ediyordu: Birer giriş koridoru ve uçlarındaki ikişer yan odasıyla bir T-şekli gösteren iki kale kapısı boyunca sıralı bulunan kabartma ve yazıtlar, kaba bir bazalttan yapılmışlardır ve yer yer büyük ölçüde harap ve noksandırlar. Güney-batı giriş yolu eserleri, yığın halinde koridorun ortasına devrili, kısmen de kırılıp dökülmüşlerdir. Bu sahanın yan odalarından biri tamamen boşalmıştır. Diğer odada eserler, üst kısımlarından yarı yarıya, çokçası da yarından da çok noksan olmak üzere, ancak üçte bir nisbetinde mevcut. Aynı girişin iç alanındaki boğa kaideli muazzam ilâh heykeli yere devrili; başı darmadağın, kolları kopmuş, boydan boya fenike yazıtlı olan gövdesinden bir çok kısımlar kırık ve noksan. Öbür kuzey doğu giriş koridoru eserleri, çok daha iyi durumda ve asıl orijinal hallerinde yerli yerlerinde ayakta olmakla beraber, yine de, üzerinde durdukları taş dolgu zemin ve temelin yer yer çöküp bozulması neticesi, birçok yazıtlı kaide taşları kırık dökük. Heykel ve kabartmalarda nisbeten zarar az. Aynı kapı sağ yan odası, tamamen parçalanıp dağılmış bir kapı aslanı ile yere düşük vaziyetteki bir hitit hiyeroglif steli dışında, eski

Asitavandas tarafından muhtemelen M. Ö. 8 inci asır sonlarında kurulmuş, kralın adını taşıyan ve kuruluşundan kısa bir müddet sonra düşman istilâ ve yağmasına kurban olmuş bir hudut kalesidir.

orijinal halinde. Zarar, ancak eserlerin yüz sathlarının yer yer kavlayıp dökülmüş olmasından ve bazı irili ufaklı çatlaklardan ibaret. Buna karşılık sol yan oda, hemen hemen bomboş. Hattâ bir kısım kaide taşları bile yerlerinde değil. Ancak, o da kısmen noksan bir hitit hiyeroglif steli, yarım bir kuş avı sahnesi ve bir de muazzam bir sfenksin, pek harap vaziyette dörtte bir kısmı ayakta kalabilmiş.

BELİREN ACİL PROBLEMLER:

Kazı sırasında açığa çıkarılan eserlerin mevcut halleri, ilk günlerde, oldukça iyi bir durumda ve dayanıklı gibi gözüküyordu. Fakat en kısa bir zamanda bu durum süratle değişmeye başladı. Kazıdan önce, zamanında yıkılmış yapıların kerpiç döküntüleri, moloz ve taş, toprak altında, az çok mütecanis, koruyucu bir muhit ve vasat içinde, âdetâ kalıplanmış halde bozulmadan mahfuz kalabilen, fakat kazı sonunda, birden açığa çıkıverip te, soğuk-sıcak, yağmur-güneş gibi değişik, zıt hava tesirleri ile yüzyüze kalınca, kendi günlerinde esasen geniş ölçüde yangın ve çeşitli tahripler görmüş ve üzerlerinden gelip geçen uzun asırlar boyunca, her geçen gün daha da yıpranmış bulunan eserler, üstelik, kaba, bol damarlı ve gayri mütecanis dokulu bir bazalt cinsinden yapılmış oluşlarının da tesiriyle kısa zamanda ve gittikçe hızlanan bir bozulup dağılma seyrine kapılmışlardır. Her çalışma mevsimi baş ve sonlarında, eserler üzerinde yapılan dikkatli incelemeler, mevcut çatlakların bir yıl evvelisine kıyasla daha da genişleyip açıldıklarını, sath kavlamalarının her geçen gün biraz daha çoğalıp, daha da tehlikeli olma yüz tuttıklarını, üstelik çoklukla damarlar istikametinde, en zayıf mukavemet hatları boyunca yeni yeni çatlaklar belirmeye başladığını, sath kavlamalarının da yer yer düşüp dağılmakta olduklarını açığa vurmuştur. Bu seyrinde, en önemli tahrip âmîli şüphesiz, soğuk - sıcak, yağ-

mur ve güneşin zıt tesirleri olmuştur. Karatepe'de güneş, gündüzleri yakıcıdır. Hararet güneşte 65 dereceyi bulur, ve bu ateş altında eserler, üzerlerine elle dokunulamıyacak kadar kızarlar, ve arkasından ekseri zamanlar, bol, şiddetli öğle sonu yağmurları gelir. Kaba, yanmış, ve kurumuş bazalt, yağmur sularını içer. Geceleri de çokçası 15° C'a kadar düşen soğuklar olur. Ertesi günü yine sıcaklar.. ve böylece, çatlaklar ve kavlamalar arasına sızıp dolan sular, hızla buharlaşıp genişler ve bu tahripkâr seyir sürer gider. Ayrıca Karatepe kabartma ve yazıtları, aynı cinsten kaide taşları üstüne, kaide taşları da moloz taşlardan yapılmış bir zemine oturtulmuşlar, eserler sıkletin zemine, düzenli ve ayrı ayrı her noktaya müsavi, yeknasak yayımını temin maksadile, kaide taşları ile moloz zemin arasına yekpare ağaç hatıllar yerleştirilmiştir. Hatılların zamanla çürümüş oluşu ve moloz zeminde yer yer meydana gelen çöküntüler neticesi, zaten az çok bozulmuş bulunan o muazzam ağırlıktaki üst kitleler müvazenesi, kazı sonunda, eserlerin daha evvel önden ve arkadan dayanmakta oldukları sıkı toprak destek te ortadan kalkıverince, bütün bütüne bozulmuş, eserlerin yekdiğerlerine yaptıkları karşılıklı yan taziyelerin de tesirile, bazı eserler kuvvetle öne, bir kısmı da yanlara meyletmek suretile tehlikeli bir duruma girmeye başlamışlardır.

Bu vaziyet karşısında Karatepe'de, her şeyden önce, vakit geçirilmeden, hiç değilse mevcutların idame ve muhafazaları vazifesiyle yüzyüze bulunuluyordu.

"Her hafriyat bir tahribattır" sözü bir hakikattir. Bir hafriyat sırasında, maksatsız, düşünülüp hesaplanmadan bir taş bile kaldırmak, sonunda, alınacak netice üzerinde şu veya bu şekilde geniş ölçüde tesirli olur ve üstüste gelen bir yanlışlar topluluğu, bir hafriyatı, sonunda bir tahribata çevirebilir. Bu ba-

kımdan her hafriyat, onu yapan ve yaptırınları, zincirleme bir mesuliyet yükü altına sokar. Bu hakikat, Karatepe misalinde, az çok değişik bir mânada, kendini bir kere daha belli eder olmağa başlamıştı: şöyle ki, eğer eserler, şu veya bu şekilde hemen kurtarılamıyacaklarsa, onları, çıkarıldıkları gibi, tekrar toprağa iade etmek ve yarın kendilerini yeni baştan oradan çıkarıp, aynı zamanda kurtarabilecek daha müsait şart ve imkân-lara sahip nesilleri beklemek üzere, benderlerine terketmek, belki de en doğrusu olurdu. Filhakika iş, kazıp deşmekle, toprakaltı tarihî hazineleri sadece meydana çıkarmakla bitmiş sayılmaz, asıl dâva onların muhafaza ve idameleri şart ve imkânlarını, hem de zamanında sağlayabilmektir. Bilhassa Karatepe ve emsali gibi, birer âbide vasfı taşıyan ender misallerde en ehemmiyetli amelî problemler, asıl kazıdan sonra başlamak icabeder.

Muhafaza ve idame işi yapılmadıkça, ayrıca önem ve sayıları hemen hemen mevcutlara yakın olan, şekil ve muhtevaları, ancak kırık dökük binlerle parçanın birleştirilip yapıştirilmaları yolu ile kavranabilecek olan eserler restore edilmedikçe, ilim ve müzecilik bakımından kaybedilmişler demektir. Mevcutlar neşredilmekle, ilim için kazanılmış sayılsalar bile, bu, hem noksan ve sakat bir iş olur, hem de, asırlardan devralınagelen tarihe malolmuş kıymet ve servetlerin, eskiden oldukları gibi, hattâ daha da mükemmelleştirilmiş halde gelecek nesillere intikal ettirebilmeleri vazife ve mesuliyeti, kazıyı yapan ve yaptıran nesile düşer.

MUHAFAZA - İDAME PROBLEMİ:

Muhafaza ve idame denilince akla ilk gelen soru, şüphesiz, “nerede?” sorusu olacaktır: bir müzede mi, yerli yerinde mi? Arkeolojik eserler mevzuunda bu sorunun cevabı, ilk nazarda tabiati-

le “teşhir” icap ve imkânlarıyla alâkalı olmak gerektir. Yani bu bakımdan maksat, onların, kabil olduğu kadar, en geniş ziyaretçi ve ilgili topluluklarınca gezilip görülebilmelerinin sağlanmasıdır. Buna göre, yerli yerlerinde bırakılmaları veya en yakın herhangi mahallî bir müzeye nakillerinden çok; yol, vasıta, barınma şart ve imkânları bakımından en elverişli büyük şehirlerin merkezî müzelerinde toplanmaları fikir ve temayülü, esasında, hep bu teşhir icabına dayanır. Ayrıca, bu gibi yerlerde idame ve bakım şartları da diğer herhangi bir yerde olabileceğinden daha elverişli bulunacaktır ki, bu da tabii aynı temayülü destekler mahiyettedir. Ancak “teşhir”, bu mevzuda, oldukça ağır basın ve zaman zaman da yerinde olan küçümsenemeyecek bir unsur olmakla beraber, işin sadece tek cephesidir. Unutulmamalıdır ki, arkeolojik veriler, ekseri hallerde, asıl yerleri, öz muhitleri, mimarlık kalıntıları, kabartma ve yazıtları ve nihayet toptan yapılaş maksat, şart ve icapları içinde bir bütündürler. Estetik vasıfları ne olursa olsun, tek tek parçaların, malı oldukları topluluklardan koparılıp, şu veya bu müzeye nakilleri ve oralarda, değişik, yabancı, anonim bir hava içinde teşhirleri, taşıyageldikleri asıl mâna ve kıymetlerinden çok şeyler kaybettirecektir. Bu itibarla, şu veya bu mimarî bir kompleks içinde yer alıp ta, belirli mimarî mâna ve fonksiyonları olan bir eserler topluluğu, zaruret halinde nakilleri bile icabetsen, yeni yerlerinde, eskiden oldukları şekilde, aynı şart ve icaplara uygun olarak, — seyirciye göre — aynı irtifa ve aynı seviye farklarıyla düzenlenemeyeceklerse, “teşhir”den kastolunan maksat geniş ölçüde kıymetinden kaybedecektir. Yine bu cümleden olarak, bir kompleks içinde zamanında var olup ta, sonradan kırılıp dökülmüş olanların da, imkân elverdiği nisbette derlenip toplanmaları (restorasyon), asıl bütün içine

ithalleri de ayrıca ve aynı derecede önemli olmak gerektir.

Nihayet, bugün artık müzecilik, sırf maziden edinilmiş peşin hüküm ve itiyatlara, hattâ halin mevcut şart ve imkânlarına değil, daha çok yarına, geleceğe bakmaktadır: dün şöyle idi, bugün böyledir ama, yarın her halde başka olacaktır. Bugün belki de yol yok, vasıta yok, imkânlar kıt ve noksandır, fakat gelecekte, az, az, yavaş yavaş ta olsa, hepsi yapılacak, hepsi olacaktır. Çalışmaların bugüne göre değil, yarına göre ayarlanması icabeder.

KARATEPE BAKIMINDAN AMELÎ ŞART VE ÖZELLİKLER:

Ayrı ayrı mevzuların, kendi kendilerine hâs başka başka reel şartları ve özellikleri vardır. Tek tek misallerde, şu veya bu yönden "doğru" veya "yanlış"tır diye, bir tek hükme takılıp kalmak ve buna dayalı, umumileştirilmiş, toplu, mücerret prensiplere varmak çok zaman yanlış ve hatalı olur. Bir problemin çözümünde, eserlerin zaman ve mekân içindeki geçmiş ve mevcut durumları, âcillik dereceleri, taşınacakları yerlerin genel şartları, yol, vasıta vaziyeti, eserlerin hacim ve ağırlık bakımından taşınabilme imkânları, tahminî gider hesapları v.s. gibi bütün hal ve icaplar, ayrı ayrı, teker teker değil, bir bütün olarak, karşılıklı münasebet ve tesirler çerçevesi içinde en hassas bir mihenge vurulmak esastır. Bu yapılmadıkça çıkarılacak hüküm, çok zaman isabetsiz, hattâ zararlı olacaktır.

Bütün nazarı mütalâa ve icaplar bir yana, kazı sonunda Karatepe, sırf amelî ve maddî şartlar bakımından da özellikler taşıyordu: bir kere taşımak, öyle kolay, basit bir iş değildi, mevcut imkânlar içinde hattâ imkânsızdı. Bir imkân olarak ileri sürülen Ankara Hitit Müzesi'nde henüz hazır bir yer yoktu. Bu işe tahsisi mümkün sayılan salonun, henüz üstü bile örtülmemişti, kaldı ki, her biri en az 20×20 m. hacmindeki iki kapı,

haliyle bu salona sığdırılamazdı. Sırf bu maksat için restore edilmesi düşünülen Kadırlı'deki Alacami de yine aynı bakımdan müsait görünmüyordu, üstelik maksada elverişli bir hale sokulması işi, muazzam bir masraf ve zaman sarfını icabettirir mahiyetteydi. Adana'da yeniden kurulacak veya mevcutlar arasından ayrılacak yeni müze meselesi ise henüz bir proje halinde bile değildi. O halde "taşımak" fikir ve temayülünün tahakkuku, ancak en az 20×20 m. hacminde hassaten bu maksada ayrılacak iki yeni salonun inşası gibi, uzun vadeli bir şarta bağlı kalıyordu. Ayrıca, sayıları yüzü aşan Karatepe heykeltraşlık eser ve yazıtlarından her biri en az yarım tonla 1 ton arasında, ve bir çok hallerde hattâ iki ve daha fazla tonluktu. Üstelik geniş ölçüde bozulup dağılma halinde oluşları yüzünden de uzun mesafelere akla gelen herhangi bir vasıta ile taşınamazlardı. Tek taşınma şartı, büyük, hususi vasıf ve şartları haiz vinçli kamyonlar tedariki olabilirdi. Bu takdirde de, hâlen jipler dışında, en basit motorlu nakil vasıtalarına bile kapalı bulunan yollarının, hem de eserlerin sarsılmadan taşınabilmelerini sağlayacak şekil ve evsafa yaptırılması gerekecek, bu da şüphesiz muazzam bir masrafa ve daha da önemlisi uzun bir zamana ihtiyaç gösterecekti. Bir ihtimal olarak akla gelebilecek olan Ceyhan nehir yolunun ise, eserlerin tâ tepeden Ceyhan kıyılarına kadar indirilebilmeleri güçlüklerini yenmek, sonra da sallarla yapılacak böyle bir nakliyatın tehlikelerini göze almak gibi, hiç te küçümsenemeyecek mahzurları vardı.

Bu şartlar altında tek çıkar yol, eserlerin yerli yerlerinde restorasyonlarından ibaretti. Bu husus, 1952 yılı başlarında Millî Eğitim Vekâleti Eski Eserler ve Müzer Genel Müdürlüğüne bir karara bağlanmış ve Türk Tarih Kurumunun da iştirakile İtalyan Millî Eğitim Vekâleti Roma Merkezî Resto-

rasyon Enstitüsü ile işbirliği halinde restorasyon faaliyetine geçilmiştir.

Yakın alâka ve yardımlarile restorasyon çalışmalarını mümkün kılan Maarif Vekili Tevfik İleri, Müsteşar Reşat Tardu, Seyhan Milletvekili Dr. Sedat Barı, Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürü Dr. Cahit Kınay, Şube Müdürleri Necati Dolunay ve Saim Ülgen, Türk Tarih Kurumu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul Arkeoloji Müzeleri Müdürü Aziz Ogan ve Müze elemanları, Adana Valisi Ahmet Kınık, başta Mehmet Yaylalı olmak üzere Adana Müzesi mensupları, Kadirli Kaymakamı Kemal Küçüktepepınar, Jd. Yb. Mahmut Paksoy ve bize her hususta büyük kolaylıklar gösteren Kadirli halkına teşekkür borcumuzdur.

1952 VE 1953 ÇALIŞMALARI VE NETİCELERİ:

İlk tecrübe ve hazırlık mahiyetinde olan 1952 yılı çalışmaları, maddî imkânların ve buna bağlı olarak bu işe ayrılabilen zamanın gayetle mahdut bulunmasında, ayrıca restorasyon ekibi kadrosunun da dar olmasına rağmen (4), her türlü tahmin ve tasavvurlar üstünde başarılabildiği, ve bu devrede 20 ye yakın yeni kabartmanın, ya tama yakın, ya da ana hatlarıyla meydana çıkarılmasını sağlamıştır. Ancak bu devreden edinilen tecrübeler, mümkün merteye daha uzun süreli faaliyetlerin, gerek verim, gerekse masraftan tasarruf bakımlarından çok daha elverişli olacağı neticesini vermiş, bu esasa dayanılarak, 1953 çalışma devresi, haziran başlarından ekim sonlarına kadar beş ay sürebilecek şekilde ayarlanmış, restorasyon ekibi geniş-

letilmiş (5), ayrıca Vekâletçe Karatepe'ye davet olunan Roma Merkezî Restorasyon Enstitüsü Direktörü Prof. Brandi'nin de iştirakiyle çalışmalar, esaslı ve devamlı bir şekil ve plâna bağlanmıştır.

Bu esaslar dahilinde yürütülen 1952 ve 1953 yılları çalışmalarından alınan toplu neticeler kısaca şöyledir:

RESTORASYON:

1 — Binlerce kırık heykel ve yazıt parçasından (Lev. X, 1) çoğu birleştirilip ayıklanmak suretile restorasyonun en güç kısmı kolaylanmış, böylelikle noksan olan 9 aslan ve sfenksten (biri baştan başa hitit hiyeroglif yazıtlı olmak üzere) 3 aslan ve bir sfenks tama yakın halde birleştirilmiş, geri kalan 5 i ana hatlarıyla meydana çıkarılmış, ayrıca bir aslan ve bir sfenks te (Lev. XII, 8-9) hemen hemen tam olarak yaptırılmıştır.

2 — 30 a yakın yeni kabartmanın birleştirme işi, ya kısmen, ya da tamamen bitirilmiştir (Lev. XII, 6-7).

3 — Aşağı kazı sahasının tamamile boş olan sol yan odasına ait 8 yeni kabartmadan 6 sı tam halde (Lev. XIII, 10-13), diğer ikisi ve ayrıca aynı odaya ait bir aslan ve bir sfenks te büyük ölçüde yaptırılmak suretile bu odanın yeniden doldurulması imkânı sağlanmıştır.

4 — Aynı odanın harap vaziyette bulunan kaide taşları restore edilmiş, ve çökmüş haldeki moloz taş temeller baştan başa 0,60×0,30 m. lik beton temelle sağlamlaştırılmıştır.

5 — Bu arada, heykeltraşlık eserleri ve yazıtların, mevcutlar arasında bulunamayan irili ufaklı, şekilli şekilsiz bazı parçalarının, civar arazinin kesif çalılıkları arasında veya toprak altında aranmasına başlanmış, her iki kapıya ci-

(4) Doç. Dr. Halet Çambel başkanlığında Roma Merkezî Restorasyon Enstitüsü restoratörlerinden Ali Rıza Caravella, Dr. Eva-Maria Bossert ve Nail Çakırhan iştirakile.

(5) Restorasyon ekibine Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü yapıcı-taşçı teknisyenlerinden Fehim Zeybek ve Saim Tuğrul'un katılmaları suretile gerek memlekette bu sahada eleman yetiştirmeye başlamak, gerekse Karatepe'deki işleri daha geniş ölçüde ele alabilmek yoluna gidilmiştir.

var yamaçlarda yapılan sondajlar, kısa zamanda pek önemli birçok parçaların bulunmasını sağlamıştır.

6 — Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğüne heyete katılan iki yapı teknisyeninin varlıklarından faydalanılarak pek harap vaziyette olup her gün biraz daha çökmekte bulunan kuzey-doğu kapısı sol iç burç duvarının restorasyonu tamamlanmış ve tamamen boşalmış bulunan aynı burcun iç satih tesviyesi yapılmıştır (Lev. X, 2 - 3).

MUHAFAZA - İDAME :

Prof Brandi iştirakile yerinde, eserler üzerinde yapılan müşahede ve incelemeler, eserlerin tahripkâr tesirlerden muhafazaları ve idame tedbirleri alınmadan, restorasyon işine harcanacak masraf ve emeklerin, sonunda boşa çıkmak tehlike ve zorunda kalacağı netice ve kanaatini vermiştir. Prof. Brandi, bu hususta Vekâlete verdiği raporda, Karatepe için, en uygun, en sağlam ve aynı zamanda en estetik muhafaza şeklinin "betonarme açık bir çatı" şekli olabileceği teklif ve tavsiyesinde bulunmuş ve bu maksatla Roma Merkezî Restorasyon Enstitü mimarı Franco Minissi tarafından hususi mahiyette bir de proje hazırlanmıştır.

Ancak eserlerin halihazır durumlarının, açıkta bir kış daha geçirmelerine katiyen elverişli bulunmadığı göz önünde bulundurularak, şimdilik, en ucuz, en kestirme yoldan, oluklu saç kaplı, muvakkat bir çatı ile muhafazaları çaresine başvurulmuştur (Lev. XI, 4 - 5).

Nihayet, yine Prof. Brandi raporunda, etraftan kazı sahasına kolaylıkla girebilecek olan insan ve hayvanların eserlere verebilecekleri çeşitli zarar ihtimallerini önlemek üzere, aşağı ve yukarı giriş kapıları sahasının, mümkün mertebe geniş çevreli birer muhafaza parmaklığı içine alınmaları tavsiyesinde bulunmuş, fakat 1953 tahsisat imkânları daha iyisine imkân vermediğinden, bu husus, şimdilik, o da ancak aşağı girişin 1600 m² çevreli bir ağaç parmaklıkla çevrilmesi şeklinde yerine getirilebilmiştir.

NETİCE :

Daha henüz çalışmalar sona ermiş değildir. Restore edilmiş veya edilecek eserlerin asıl yerlerinin ve orijinal sıralarının tâyin ve tesbiti, eskiden oldukları şekilde yerli yerlerine yerleştirilmeleri ve nihayet bu suretle kapı binaları komplekslerinin eski orijinal hallerine ircaı gibi, daha pek çok iş ve halli gerekli daha pek çok problem vardır ve çalışmalar ilerleyip geliştikçe, şimdiden henüz sezilemeyen, kendini açığa vurmuş birçok yenileri daha ortaya çıkabilecektir. Nasıl ki her kazının kendi kendisine has özellikleri ve bu özelliklerin başka herhangi bir yerde aynen tatbik ve kopye edilmeleri imkânsız hususi hal çareleri varsa, bir harabe restorasyonu da aynı şekilde orijinal problem ve hal çareleri ortaya çıkarır. Bunların birçok hallerde önceden tahmin ve tâyinleri hemen hemen imkânsız olur ve bunlar ancak faaliyet seyri içerisinde belirirler, tecrübe ile hususi şart ve icaplara göre çözümler ve restorasyon ekipleri de ancak, böyle bir seyir içinde yuğurulup yetiştirilirler.

Bununla beraber, daha şimdiden söylenebilir ki, Karatepe restorasyon tecrübe ve çalışmaları, bu kabil eserlerin yerli yerlerinde restorasyonları prensibinin isabet ve kıymetini bir kere daha açığa vuracak mahiyette olmuştur. Harabenin daha iki yıl önceki haliyle bugünkü az çok derlitoplu çehresi, aynı tipte eserler vermiş olup ta, bu eserleri müzelere naklolunmuş bulunan mâruf Zincirli hüyükünün halihazır harap ve terkedilmiş hali arasında yapılacak küçük bir karşılaştırma, işin inkâr edilemez öneminin açık bir delili mahiyetinde olacaktır. Bugün elde mevcut imkânlar henüz ne kadar dar ve yetersiz bulunursa bulunsun, adım adım, yavaş yavaş ta olsa bu yol, memleket tarihî kıymetlerinin idame ve muhafazalarını sadece sağlamakla kalmıyacak, en yakın bir gelecekte mamur ve bakımlı tarihî merkezleriyle Anadolu'yu, en kestirme yoldan, özlenen turistik inkişafa ulaştıracaktır.

RESTORATION ACTIVITIES AT KARATEPE (1952 - 1953)

Doç. Dr. Halet ÇAMBEL

After the first enthusiasm over the impressive alignments of sculptured and inscribed panels of the citadels unearthed at Karatepe had subsided, it soon became apparent that the orthostats were in a rather desolate state of devastation.

Of the two T-shaped gateway buildings, consisting each of a central passage with two lateral chambers, much had been destroyed. In the southwestern gate the orthostats of one side-chamber had completely disappeared, in the other only a few subsisted, mostly in fragmentary state, while others were found face-downward in the corridor. Of the colossal inscribed statue, the head, arms and a great many fragments of its inscribed torso were missing. In the north-eastern gate, which was relatively better preserved, the orthostats of the entrance passage and of the right wing were almost all found standing in place (though in part badly damaged through surface-flaking and wide, deep fissuring), while in the left chamber they had completely disappeared with the exception of 3 fragmentary ones. This meant that about 40 % of all of the orthostats and sculptures had disappeared and been turned into the thousands of basalt fragments found all over the place.

The factors of this devastation were manifold: the destruction and burning of the citadel by the invaders; the effects of weather and wear during the subsequent centuries, such as the upsetting of the general equilibrium of the orthostats through the disappearance of the wooden beams underlying the

stretcher-courses on which they were placed and the sinking of the underlying level through the emptying of the rubble-stone filling below, thus causing the heavy panels to lean or fall forwards or sideways, dislodging and breaking those next to them; the coarseness of the basalt which readily fissured along its veins of least resistance; the infiltration of earth into the cracks and the gradual but forced enlargement of these by plant roots penetrating into them.

This process was accelerated and aggravated and proceeded with ever increasing speed once the monuments were unearthed. Panels that had seemed intact during excavation appeared to deteriorate readily, once freed from their protective earthen medium and exposed to the sharply opposed effects of the strong and sudden alternating sun and rains of the region: the coarse and fissured basalt burning hot under the scorching sun is suddenly saturated with water and as suddenly dried out again; cracking and surface-flaking grows and thrives.

For the excavators as for the Directorate General of Antiquities the situation involved was equally urgent and problematical. Publication could envisage either a mere publishing of the 60 % of more or less well preserved orthostats and of the remaining 40 % in their fragmentary and mostly nondescript state or an attempt at the recombination of the whole through the recombination of the fragments. Experience showed that the latter would not be possible through a mere joining of the

fragments bearing bits of reliefs or texts, as these do not necessarily link up directly with one another (due to lacking parts, etc.), but ever so often come together on a common underlying fragment. The recomposition, therefore, had to involve not only the comparatively limited number of figured fragments but the enormous amount of amorphous ones. However, this too proved insufficient for publication, as the heavy fragments would not keep together and the photographing, drawing and measuring necessitated their being firmly stuck together. Another issue advening was that a restitution of the panel sequences in their original order if possible would necessitate both the recomposition of the stretcher courses and a very close study of their possible order of alignment, which, experience here also showed, could not be achieved on the basis of the contents of the representations, but almost exclusively on a archaeological-technical one. The second alternative therefore meant restoration.

For the Directorate General of Antiquities the situation was not much different. Preservation was inevitably necessary and at Karatepe meant urgently stopping the process of continuous destruction. If this could not be done, it would have been far more advisable never to have unearthed the monument, and, as this now was a fact, even to cover it up again and leave it to the care of generations better equipped for the purpose.

Preservation could evidently be envisaged either on a minimal scale, that is, saving the 60 % of better preserved panels and sorting out the figured fragments individually and to the exclusion of the shapeless ones (thus giving up all hope of future recomposition), or on a maximal scale,

that is, the preservation of the recomposed monument in as far as this was still possible. Both of these possibilities obviously meant: a partial or a more or less exhaustive restoration.

The choice of the first alternatives in the case of both excavator and Directorate of Antiquities would have meant more than merely a loss of 40 % on a simple arithmetical basis. The sculptures and inscriptions all form part of two complete and rounded-up building complexes of relatively short existence, never subjected to subsequent repair or reconstruction. The texts are bilingual and repeated in more than one version, now incomplete. The reliefs show an unusual heterogeneity of foreign elements and influences. All these points corroborate the fact that the individual slabs or fragments are not only significant in themselves but even more so as part of a continuous sequel, a complete whole, liable to a very exact interpretation of all the different issues involved. The addition of each newly recomposed orthostat, whether a relief or a text and the determination as far as possible of its original place in the sequel is thus more than just one more panel, it is - figuratively speaking - not an arithmetical or physical accumulation, but rather a geometrical or chemical one. Restoration on a maximal basis seemed therefore advisable.

The next problem that now at once arose was "where?". In regard to archaeological monuments this question is usually answered by "exhibition to the largest possible public at the greatest convenience", that is, exhibition in a central or provincial museum, where the means of restoration and preservation are usually more expedient. In the case of Karatepe, different aspects had, however, to be taken into consideration, some being a

matter of principle, others a matter of practical possibility.

Theoretically, a monument made to form a whole, such as the two building complexes with their alignments of sculptured and inscribed orthostats should not be torn apart and, if possible, should not be torn out of its original environment, if it is not to lose much of its significance and in a sense be destroyed. In fact the significance of the finds of Karatepe is much less inherent in the individual panels - of fairly mediocre and provincial quality - than in the disposition and the Significance of the whole, and a reexhibition should absolutely have to respect all the proportions of this disposition (both in width as in height) if the general impression is not to be falsified.

On this basis the preservation of the Karatepe finds in a museum would practically have meant the need for covered space large enough to hold the two gates comprising each an area of at least 20×20 m on about 6 m of height. None of the available museum space either in Ankara, Adana or even in Kadirli (where the antique "Alacami" had at first seemed appropriate) would have been in the least sufficient to this end. Moreover, the above-mentioned state of the orthostats and sculptures weighing up to 1,5 tons and more as well as the actual state of the roads would render impossible their transportation by land, without breaking them into a thousand pieces, while in a conceivable transport over the river Ceyhan, all the imponderable risks and responsibilities of a transportation by raft would have to be faced. Besides all these, the speed of destruction at Karatepe made it imperative to act at once, without the possibility of waiting for the realisation of the prerequisites for adequate museum space or better roads.

Under these conditions the only

alternative left was the restoration of the monument on the site itself. A decision to this effect was taken by the Directorate General of Antiquities and Museums of the Turkish Ministry of Public Education early in 1952 and restoration activities begun in collaboration with the Central Restoration Institute (Rome) of the Italian Ministry of Public Instruction and the help of the Turkish Historical Society in view of publication.

Our thanks are due to all those who helped in realising the project, mainly Messrs. Tevfik İleri, Minister of Public Instruction, Reşat Tardu, Counsellor, Dr. Sedat Barı, Deputy of Seyhan, Dr. Cahit Kınay, Director General of Antiquities, Necati Dolunay and Saim Ülgen, Sub-Directors, the Turkish Historical Society, the Faculty of Letters of the University of İstanbul, Aziz Ogan, Director of the Archaeological Museums of İstanbul, Ahmet Kınık, governor of Adana, the members of the Adana Museum, chiefly Mehmet Yaylalı, Kemal Küçüktepepınar Prefect of Kadirli, Mahmut Paksoy Commander of Gendarmerie and the citizens of Kadirli for their continual generous help.

THE FIRST TWO CAMPEINGS OF RESTORATION (1952 and 1953):

A short preliminary campaign carried out in September - October 1952 on a tentative basis, which offered the preliminary experience for further work and made possible the recomposition of almost 20 new reliefs (completely or in the main), was followed by a longer campaign in 1953 lasting for about 5 months (June - November) with a larger team (1). Prof. Cesare Brandi,

(1) The team consisting in 1952 of the author, Ali Rıza Caravella of the Roman Institute and Dr. Eva-Maria Bossert was enlarged in 1953 with Fehim Zeybek and Saim Tuğrul, both stone-cutting technicians attached to the Directorate General of Antiquities. Nail Çakırhan was a voluntary member through out.

Director of the Roman Institute joined the expedition on invitation of the Turkish Ministry to inspect the work and draw up a general working plan together with the author. The results of the two campaigns may be very shortly summarised as follows:

Restoration: Through the sorting out and joining activity the confusingly enormous number of unattributed fragments was cleared and the hardest part of the recomposition work alleviated (Pl. X, 1). Of the missing 9 lions and sphinxes belonging to both gates, 3 lions (one of them completely covered with Hittite hieroglyphic inscription) and a sphinx (Pl. XII, 8-9) could be recomposed almost completely, the remaining 5 only partially. About 30 new reliefs were recomposed partly or completely (Pl. XII, 6-7, Pl. XIII, 10-13). Supplementary soundings were carried out on the slopes below the two gates and resulted in the discovery of a great number of new fragments, among them a considerable number that had been found to be missing during recomposition and could at once be put into their place.

The actual restoring activity, i.e. the dowelling and sticking together of the recomposed fragments was mainly concentrated on the almost empty side-chamber of the north-eastern gate. Of the orthostats which must have belonged here, one Hittite hieroglyphic slab and 5 reliefs (4 of them absolutely new) were completely, another 2 (new equally), as well as a lion and a sphinx almost completely restored. All the broken stretchers still in place (among them one with HH-inscription) as well as 4 new ones were equally restored and provided with a continuous solid and invisible cement foundation 30 cm. deep. The main preparations for the putting back

in place of the orthostats was thus completed.

With the aim of saving the general appearance of the ruins and of stopping further destruction, all the walls and the tower connected with the south-western half of this same gate were restored and the filling, emptied through the crumbling of the walls, brought up to its original level (Pl. X, 2-3).

Preservation: Confronted with the imperative necessity of covering up the two gateways without further delay, in order to stop the continuous and catastrophic process of destruction, and thus saving the restoration work from becoming devoid of all sense, it was decided to construct a provisional shelter of local wood and corrugated iron, pending the completion of studies for a permanent roof. With further funds granted by the Directorate of Antiquities and the kind help of the citizens of Kadirli, the north-eastern gateway could thus be completely covered (Pl. XI, 4-5) and circumscribed with a wooden fence, while the south-western one could be sheltered only very partially and very temporarily.

The project for the permanent shelter, which, according to Prof. Brandi's proposal has been foreseen as a laterally open, light, tent-like covering, interfering minimally with the monument but of utmost durability and simplicity combined with a possibly low cost of construction, has in the meantime been designed by architect Franco Minissi of the Roman Central Institute of Restoration. The news of a ministerial decision to build a new touristic road to Karatepe may be considered a further point in justifying its execution.

Conclusively it may be said, that the task is yet far from completion, that much patient work has yet to be done and many a delicate problem - first and foremost that of the original alignment of the panels - yet to be solved. All the problems cannot yet be foreseen, for just as the excavation of every site brings with it its own problems and specific solutions that cannot be copied or applied elsewhere, so the restoration of a monument too has its original and specific problems and solutions which often cannot be foreseen, but come up in the process of

the work, in which the working teams also are trained and formed.

However, an appraisal of the possibilities of recomposition and restoration at Karatepe can already be attempted and seems to surpass all initial hopes and expectations. It seems in fact, that, if work can be continued on the same basis, it will be possible to achieve a fairly complete recomposition of the original sculptures and inscriptions and there will be nearly enough of them to fill in almost completely the empty rooms and spaces of the two gates where they once had stood.

November, 1953